

Стручни рад/ Professional paper

УДК/UDC: 331.548:796-051

796-051

doi:10.5937/bizinfo1902155L

KARIJERNA ORIJENTACIJA SPORTISTA NAKON ZAVRŠETKA PROFESIONALNE SPORTSKE KARIJERE

CAREER ORIENTATION OF ATHLETES AFTER PROFESSIONAL SPORTS CAREER TERMINATION

Jelena Lukić¹

Visoka škola modernog biznisa, Beograd, Srbija

Vladimir Mirković

Narodna banka Srbije, Beograd, Srbija

Snežana Lazarević

Visoka sportska i zdravstvena škola, Beograd, Srbija

Sažetak: *Završetak sportske karijere je neminovna, ali i vrlo delikatna faza u životu svakog sportiste. Razvoj dalje karijere, nakon završetka profesionalnog bavljenja sportom, podrazumeva analizu faktora iz mikro i makro okruženja koji utiču na raspoložive mogućnosti. Razlozi i uzroci završetka sportske karijere su različiti i mogu biti psihološki (nedostatak motivacije), zdravstveni (povrede), finansijski, kulturološki, socijalni, porodični i drugi. Ovaj rad ima za cilj da prikaže ključne faktore koji utiču na proces završetka sportske karijere, kao i da analizira ulogu sportskog sistema i države u prelomnom životnom trenutku za svakog sportistu.*

Ključne reči: *profesionalni sport, razvoj karijere, završetak karijere, zanimanje.*

Abstract: *Career termination is an inevitable, but also a very delicate phase in the professional career of every athlete. The further career path, after*

---

¹ jelena.lukic@mbs.edu.rs

termination of professional sport career, implies analysis from micro and macro environment. There are numerous possible reasons for termination of sports career, such as: psychological (lack of motivation), health (injuries), financial, cultural, social, family reasons, etc. The aim of this paper is to point out the key factors that affect the end of an athlete's career, and to analyze the role of the sports system and the state in such a turning point in life for every athlete.

Keywords: *professional sport, career development, career termination, profession.*

1. UVOD

Svaki završetak karijere, bez obzira na profesiju, podrazumeva prelazak iz aktivnog perioda posvećenosti, ulaganja energije i vremena u posao u fazu radne neaktivnosti (Baillie i Danish, 1992). U svetu sporta, završetak profesionalne karijere predstavlja posebno osetljivu fazu u životu svakog sportiste. Aktivna karijera profesionalnog sportiste je samo jedan, relativno kratak period u njegovom životnom veku, pri čemu godine nisu jedini i odlučujući faktor koji vodi završetku karijere sportista. Pored godina, neophodno je u analizu uključiti i ostale faktore, poput različitih neplaniranih okolnosti, kao što su na primer, povrede.

Veoma je bitno da profesionalni sportisti analitički pristupe planiranju svojih aktivnosti i toka života nakon završetka profesionalne sportske karijere. Kako završetak karijere predstavlja neprijatan događaj za svakog sportistu, sistematski pristup budućim opredeljenjima postaje od krucijalnog značaja. Profesionalna karijera sportiste podrazumeva specifičan način života, usled čega sportisti koji su navikli na popunjen i organizovan dan, nakon završetka sportske karijere postaju suočeni sa viškom slobodnog vremena. Istovremeno, poželjno je da sportisti budu svesni značaja obrazovanja koje mogu steći tokom profesionalne sportske karijere kako bi se što lakše prilagodili na novonastale životne okolnosti. Pojedina istraživanja (Ramos et al., 2017) su pokazala da je za sportiste optimalna kombinacija dualne karijere, koja podrazumeva sticanje formalnog obrazovanja (završetak studija) i profesionalno bavljenje sportom. Na taj način se sportista adekvatno priprema za narednu fazu svog života koja dolazi nakon aktivnog bavljenja sportom.

Period uključivanja vrhunskog sportiste u bilo koju sferu društvenog života nakon završetka profesionalne sportske karijere je veoma komplikovan, zahtevan i često dugotrajan proces. Mnogi sportisti ne uspeju da se prilagode novonastalim okolnostima, jer nisu adekvatno pripremljeni za „takmičenje“ nove vrste – dalja karijera nakon aktivne sportske karijere. U tom smislu samoinicijativa i rad na obrazovanju i razvoju kompletne ličnosti koja nije

isključivo vezana za sport stvaraju dobre pretpostavke za uspešnu karijeru i u sportskoj penziji. U ovom radu će biti prikazani ključni razlozi koji dovode do završetka sportske karijere, kao i faktori koji opredeljujuće utiču na dalji razvoj karijere bivšeg profesionalnog sportiste.

2. KLJUČNI RAZLOZI ZA ZAVRŠETAK PROFESIONALNE SPORTSKE KARIJERE

U profesionalnom sportu, završetak karijere predstavlja neminovnu aktivnost u životnom ciklusu svakog sportiste (Roberts i sar., 2014). Profesionalni sport obuhvata fizičku aktivnost, timski rad, takmičarski duh, liderske sposobnosti i elemente zabave, zbog čega završetak sportske karijere za profesionalnog sportistu često predstavlja neprijatan i traumatičan životni događaj koji može da dovede do: krize identiteta, pada samopoštovanja, emocionalnih poteškoća, pada motivacije i opšteg nivoa zadovoljstva, a u nekim slučajevima i do depresije (Danish, Petitpas i Hale, 1990; Moesch, Mayer i Elbe, 2012). U poređenju sa drugim profesijama, sportska karijera traje kraće zbog svojih specifičnosti i psiho-fizičkih karakteristika koje profesionalni sportista mora da poseduje (Lotysz i Short, 2004). Ključni razlozi koji dovode do završetka profesionalne sportske karijere su (Alfermann, Stambulova i Zemaityte, 2004):

- Godine, odnosno, starosna dob sportiste
- Neprolazak u konačnu selekciju
- Povrede
- Lični izbor sportiste

U dva ključna razloga za završetak sportske karijere spadaju nevoljno penzionisanje uzrokovano objektivnim okolnostima (godinama, neprolaskom u konačnu selekciju, povredama) i voljno penzionisanje koje predstavlja lični izbor sportiste da se povuče iz profesionalnog bavljenja sportom (Webb i sar., 1998). Dugogodišnji nastupi na vrhunskom nivou i biološke granice ljudskog bića su najčešći razlozi za povlačenje sportista usled navršavanja određenog broja godina života. Najefikasniji košarkaš u istoriji NBA lige, Karim Abdul Džabar se povukao tek u svojoj 42-oj godini života, 1989. godine, nakon više od 20 godina aktivnog igranja za dva kluba: Milvoki Bakse i Los Anđeles Lejkerse. I mnogi drugi igrači su u poznim godinama završavali svoje uspešne karijere, zahvaljujući tome što je u savremenom sportu došlo do određenih promena u shvatanjima i tretmanu „starijih“ igrača. Usled činjenice da vrhunski sport danas podrazumeva da igrači odigraju veliki broj utakmica tokom trajanja sezone i da je nemoguće u fizičkom smislu izdržati samo sa startnom postavom i nekoliko izmena, treneri su u većini sportova uveli „sistem rotacije“, koji podrazumeva ravnomerno raspoređivanje opterećenja igrača u različitim takmičenjima (LawInSport, 2013). Cilj ovakvog sistema rotacije je održavanje psiho-fizičkog stanja svih igrača u

selekciji na što je moguće višem nivou, kao i „tempiranje“ forme za najbitnije utakmice u kojima se odlučuje o trofejima. Na taj način, igrački vek sportista je produžen jer je opterećenje raspoređeno znatno ravnomernije.

Povrede igrača predstavljaju vrlo čest razlog za završetak profesionalne karijere sportista (Grygorowicz et al., 2019). Povrede su sastavni deo svake sportske aktivnosti, ali one mogu postati ozbiljan problem usled pogrešnog uverenja da se mogu izlečiti brže nego što to omogućavaju prirodni procesi. Pravilan oporavak sportiste nakon zadobijene povrede je veoma bitan, jer se u suprotnom povećava rizik od ponovnog i neretko mnogo težeg povređivanja. U nekim situacijama ipak, bez obzira na nivo prevencije koji se preduzima, povrede ne mogu da se izbegnu i kao takve predstavljaju teskobu za igrače tokom čitave karijere. U košarci se najčešće povrede mogu podeliti na: akutne i hronične (Milanović, 2015). Akutne povrede košarkaša se uglavnom odnose na povrede donjih ekstremiteta, odnosno, na uganuće skočnog zgloba, pri čemu je veća verovatnoća da do takvih povreda dođe na utakmicama nego na treninzima i žene su podložnije ovakvoj vrsti povreda u odnosu na muškarce (Cumps et al., 2007). Hronične povrede, sa druge strane, se najviše odnose na povrede tetive i tetivnih pripoja.

Karijere pojedinih košarkaša koje su obeležene povredama su uticale na to da ti igrači nikada nisu dosegli do rezultata koje je njihov potencijal nagoveštavao. U novije vreme se kao najbolji primer navedenog ističe slučaj Grega Odena (tehnički i taktički najbolje obučenog koledž košarkaša tog vremena), kojeg je Portland izabrao kao prvu opciju na NBA draftu 2007. godine. Oden je propustio celu debitantsku sezonu lečeći se od povrede desnog kolena. Sledeće sezone posle samo 13 minuta u igri, doživeo je novu povredu i pokrenuo čitavu seriju povreda i operacija koje su uticale da Oden za svojih 10 godina karijere ne ostvari ni deo svog potencijala (ESPN, 2012). Slična je sudbina i sadašnjeg igrača Minesote, Derika Rouza, kojem je predviđana velika i uspešna karijera, ali koji je u dresu prethodnog kluba Čikago Balsa doživeo niz teških povreda i operacija kolena, posle kojih je svaki njegov povratak značio i manji kvalitet u njegovoj igri (Clutchpoints, 2019).

Pored gore navedenih, na završetak sportske karijere utiču i lični razlozi sportiste (Baillie i Danish, 1992; Moesch, Mayer i Elbe, 2012). Specifičan primer povlačenja iz profesionalnog sporta jeste slučaj Majkl Džordana, nakon što je 1993. godine osvojio treću uzastopnu NBA titulu sa Čikago Bulsima. Njegova prva objava o povlačenju je izazvala potres u svetu sporta, a Džordanovo jedino objašnjenje je bilo da je izgubio motiv za takmičenjem i da su mu se životni prioriteti promenili nakon neočekivane smrti oca (Los Angeles Times, 1993). Na sreću svih ljubitelja košarke, nakon dve godine Džordan se vratio na košarkaške terene i postavio mnoge rekorde, tako da je

njegovo konačno povlačenje iz košarke usledilo 2003. godine, u 41.-oj godini života.

3. RAZVOJ KARIJERE SPORTISTA NAKON ZAVRŠETKA PROFESIONALNE SPORTSKE KARIJERE

Istraživanja su pokazala da završetak sportske karijere ima brojne negativne posledice na proces prilagođavanja pojedinca i dalji razvoj njegove karijere (Alfermann, Stambulova i Zemaityte, 2004). Rosenberg (1981, str. 119) je istakao da „završetak sportske karijere za mnoge predstavlja gubitak prestiža, društvenog i ekonomskog statusa. Usled potrebe za sticanjem formalnog obrazovanja, novih znanja i veština, promene načina i stila života, proces završetka sportske karijere može biti veoma težak“. Svaki profesionalni sportista koji je na završetku svoje sportske karijere postavlja sebi pitanje „šta i kako dalje?“. Ukoliko se završetak sportske karijere dobro isplanira i vodi, svi navedeni problemi se mogu ublažiti ili u potpunosti eliminisati (Baillie i Danish, 1992; Young, Pearce, Kane i Pain, 2006). Mnogi sportisti završetak sportske karijere posmatraju kao priliku za lični rast i razvoj u drugim sferama i oblastima (Alfermann, 2000). Jedan od primera je svojevremeno uspešni NBA košarkaš Džamal Mešburn, koji je po završetku svoje karijere, tokom koje je zaradio oko 75 miliona dolara, postao uspešan poslovan čovek. On je trenutno u statusu vlasnika ili suvlasnika u preko 90 kompanija u SAD-u, od kojih su neke kompanije globalno poznate poput: *Outback Steakhouse*, *Papa John's* i *Dunkin Donuts* (Sun Sentinel, 2018).

Proces planiranja karijere nakon završetka profesionalnog bavljenja sportom usmerava aktivnosti i energiju na dalji razvoj karijere i dovodi do osećaja kontrole nad novonastalom situacijom (Alfermann, Stambulova i Zemaityte, 2004). Ukoliko je završetak sportske karijere i nastavak dalje karijere planiran proces, posledice po emocionalno i psihičko stanje pojedinca su osetno blaže (Alfermann, Stambulova i Zemaityte, 2004). Sportisti u mnogim razvijenim zemljama, tokom aktivne karijere dobijaju stručne savete da planiraju svoju karijeru u dugom roku i razmišljaju šta bi želeli da rade nakon završetka sportske karijere. Zahvaljujući značajnim finansijskim sredstvima koja zarade tokom karijere, sportisti na lakši način mogu da planiraju dalji razvoj karijere, a imaju na raspolaganju i usluge karijernih konsultanata (Emrich, Altmeyer i Papatthanassiou, 1994). Da bi uspešno uplovili u profesionalne vode, bivši profesionalni sportisti moraju da budu spremni da razvijaju znanja i veštine koje su potrebne tržištu, da prihvataju novine, kao i da razvijaju i neguju inovativni duh. Takođe, od velikog značaja može biti i mreža novih poznanstava i kontakata sa ljudima iz drugih oblasti i sfera.

Na spremnost za dalji razvoj karijere, nakon završetka profesionalnog bavljenja sportom, utiče sledećih sedam komponenti (Hanin, 2000):

- Kognitivna spremnost – planiranje završetka sportske karijere, prihvatanje činjenica, osećaj da je situacija pod kontrolom;
- Afektivna spremnost – pozitivne emocionalne reakcije na završetak karijere;
- Motivaciona spremnost – motivacija ka novim profesionalnim izazovima, novim interesovanjima, promeni vrednosti;
- Somatska spremnost – očuvanje zdravlja, energija potrebna za novi početak;
- Bihevioralna spremnost – promene životnog stila, odnosa sa porodicom;
- Operativna spremnost – sticanje novih znanja, veština, kvaliteta;
- Komunikaciona spremnost – promene u mreži kontakata i poznanstava.

U procesu planiranja dalje karijere, nakon završetka profesionalnog bavljenja sportom, veliku ulogu imaju seminari i programi individualnog savetovanja sa ciljem da penzionisani sportisti sagledaju svoje snage, interesovanja, veštine, osmisle i razviju dalji plan karijere, pronađu za sebe najbolji vid edukacije, sticanja licenci, sertifikata kako bi se pripremili za dalju karijeru (Blann i Zaichkowsky, 1986). Ne treba izgubiti iz vida i emocionalnu i psihološku podršku tokom završetka sportske karijere koja je isto tako važna kao prethodno navedene aktivnosti.

Postoji više faktora koji utiču na način na koji će se završiti karijera profesionalnog sportiste. Ti faktori se mogu posmatrati iz tri perspektive (Bronfenbrenner, 1979):

- Perspektive mikro sistema (okruženja u kojem sportista živi) koju čine: socijalni status, porodica, prijatelji, poznanici;
- Perspektive mezo sistema koja obuhvata: medijsku prisutnost, javnu podršku za bavljenjem profesionalnim sportom; i
- Perspektive makro sistema koja podrazumeva: veličinu države u kojoj sportista živi, opšti nivo bogatstva te zemlje, tradicija, itd.

Pojedinac treba da sagleda sve opcije i mogućnosti koje mu stoje na raspolaganju. Mnogi bivši sportisti žele da ostanu u svetu sporta i nastave svoju karijeru u tom području. U tabeli 1 je dat prikaz različitih zanimanja iz domena sporta kojima se profesionalni sportisti nakon završetka aktivne sportske karijere mogu baviti. Prednost kod razvoja karijere u okvirima ovih zanimanja jeste u tome što profesionalni sportisti dobro poznaju ovu oblast i mogu sagledati širu sliku.

Tabela 1: Zanimanja iz domena sporta kojima se sportisti mogu baviti nakon završetka profesionalne sportske karijere

Biznis i administracija	Profesionalni klubovi
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Profesionalni sportski agent ▪ Sportski statističar ▪ Publicista ▪ Sportski komentator ▪ Koordinator sportskih događaja ▪ Menadžer (Upravnik) sportskih objekata ▪ Pravni zastupnik sportista 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Generalni menadžer kluba ▪ Biznis menadžer ▪ Profesionalni skaut ▪ Direktor marketinga ▪ Asistent u sektoru marketinga ▪ Direktor promocije ▪ Direktor za odnose sa javnošću ▪ Direktor za odnose sa zajednicom ▪ Menadžer prodaje ulaznica za sportska takmičenja ▪ Poslovni sekretar ▪ Ekonom

Izvor: Prilagođeno prema Field, Sh. 2010. Career Opportunities in the Sports Industry. Ferguson – Infobase Publishing, New York.

4. ULOGA DRŽAVE NAKON ZAVRŠETKA KARIJERE PROFESIONALNIH SPORTISTA

Uloga države i briga o zaslužnim sportistima svoje zemlje nakon završetka njihove profesionalne sportske karijere je od velikog značaja. Pojedine države (poput Jamajke koja je prepoznala vrhunске rezultate ostvarene u atletici) su potrebu zaštite interesa vrhunskih sportista nakon penzionisanja regulisale dodeljivanjem nacionalnih penzija (Jamaica Observer, 2013). Tako je Vlada Republike Srbije 2010. godine donela rešenje o dodeli nacionalnih sportskih priznanja državljanima Srbije u vidu doživotnog mesečnog novčanog primanja u visini (Ministarstvo omladine i sporta, 2016):

- 1) tri prosečne neto zarade u Republici Srbiji za mesec decembar prethodne godine, prema podacima republičkog organa nadležnog za poslove statistike - za zlatnu medalju na Olimpijskim igrama, Paraolimpijskim igrama ili Šahovskoj olimpijadi.
- 2) dve i po prosečne neto zarade u Republici Srbiji za mesec decembar prethodne godine, prema podacima republičkog organa nadležnog za poslove statistike - za srebrnu medalju na Olimpijskim igrama, Paraolimpijskim igrama, Šahovskoj olimpijadi ili za zlatnu medalju na svetskom prvenstvu u olimpijskoj ili paraolimpijskoj sportskoj disciplini, ili za osvojeni Dejvis kup ili FED kup Međunarodne teniske federacije.
- 3) dve prosečne neto zarade u Republici Srbiji za mesec decembar prethodne godine, prema podacima republičkog organa nadležnog za poslove statistike - za bronzanu medalju na Olimpijskim igrama, Paraolimpijskim igrama, Šahovskoj olimpijadi ili za srebrnu medalju na svetskom prvenstvu u olimpijskoj ili paraolimpijskoj sportskoj disciplini ili za zlatnu medalju na evropskom prvenstvu u olimpijskoj

ili paraolimpijskoj sportskoj disciplini ili za svetski rekord u olimpijskoj ili paraolimpijskoj sportskoj disciplini.

Prema Uredbi o nacionalnim sportskim priznanjima i novčanim nagradama, nacionalna priznanja se dodeljuju: osvajačima medalja na Olimpijskim i Paraolimpijskim igrama, Šahovskoj olimpijadi, svetskim i evropskim prvenstvima, kao i nosiocima svetskih rekorda u olimpijskim i paraolimpijskim disciplinama i osvajačima Dejvis ili Fed kupa međunarodne teniske federacije (Ministarstvo omladine i sporta, 2016). Shodno tome, osvajači medalja sa poslednjih Olimpijskih igara u Rio de Žaneiru 2016. godine će nakon navršene 40 godine života dobijati nacionalne penzije u iznosu od 111.044 dinara do 166.567 dinara, koliko iznosi raspon kretanja penzije od bronzane do zlatne medalje (Telegraf, 2016). Na ovaj način je pokriveno egzistencijalno pitanje trofejnih sportista nakon završetka njihovih karijera i to naročito dolazi do izražaja u sportovima koji ne pružaju neku izvanrednu priliku za iznad prosečnu zaradu tokom igračke karijere (kao što su na primer: vaterpolo, taekvondo, ženska košarka i ženska odbojka). Prema podacima iz Informatora o radu Ministarstva omladine i sporta Republike Srbije (2019), u 2017. godini je na ime novčanih nagrada za vrhunske sportske rezultate izdvojeno 257.108.773 dinara, dok je po osnovu nacionalna priznanja za poseban doprinos razvoju i afirmaciji sporta nadležno Ministarstvo isplatilo 766.338.048 dinara.

5. DALJI RAZVOJ KARIJERE BIVŠIH PROFESIONALNIH SPORTISTA: PRIMERI IZ PRAKSE

Poznati američki sportski časopis Sports Illustrated je 2009. godine objavio studiju, prema kojoj preko 60% penzionisanih NBA igrača bankrotira u roku od pet godina od momenta prestanka aktivnog bavljenja košarkom (Sports Illustrated, 2009). Prema Wyatt Investment Research (2013), postoji pet glavnih razloga koji dovode do bankrotstva sportista i to su:

1. Nekontrolisana potrošnja usled nedovoljnog nivoa svesti o stvarnoj vrednosti novca kojim sportisti raspolažu;
2. Ograničeno trajanje sportske karijere usled specifičnih zahteva svakog sporta i različitih psiho-fizičkih karakteristika sportista;
3. Nedostatak adekvatnog znanja iz oblasti finansija i upravljanja finansijama;
4. Donošenje pogrešnih investicionih odluka u periodu aktivnog bavljenja sportom; i
5. Životni stil sportista i negativan uticaj neposrednog okruženja (prijatelji i porodica).

Gore navedeni razlozi su imali presudan uticaj na bankrot pojedinih vrhunskih sportista, a neki od primera su prikazani u Tabeli 2.

Tabela 2: Primeri iz prakse vrhunskih sportista koji su bankrotirali nakon završetka profesionalne karijere

Ime i prezime sportiste, sportska disciplina	Opis
Antoine Walker, košarka	Životni stil ovog igrača je uticao da Walker potroši 110 miliona dolara zarađenih tokom aktivne NBA karijere. On je novac trošio na taj način što je kupovao skupocena vozila i luksuzni nakit ne samo za sebe, već i za više od 70 prijatelja i članova porodice iz svog neposrednog okruženja (Basketball Insiders, 2016).
Derrick Coleman, košarka	Coleman je zaradio 91 milion dolara tokom karijere, ali je 2010. godine proglasio bankrot, jer nije bio u mogućnosti da izmiri dugovanja u iznosu od 2,2 miliona dolara prema većem broju poverilaca (Basketball Insiders, 2016).
Saša Ćurčić, fudbal	Bivši fudbaler OFK Beograda, Partizana, a potom profesionalac u Engleskoj (Bolton, Aston Vila, Kristal Palas), Americi i Škotskoj, je bio poznat po hedonističkom načinu života. 1996. godine je prešao iz Boltona u Aston Vilu za tadašnji klupski rekord od 4,5 miliona funti, uz nedeljnu platu od 12.000 funti. Međutim, neadekvatno upravljanje finansijskim sredstvima je postepeno dovelo do bankrota ovog sportiste. Nakon toga, Ćurčić je bio prinuđen da radi kao konobar, za 100 funti nedeljno u londonskom Sohou i da se pojavljuje kao učesnik rijaliti-šou emisija (Reprezentacija.rs, 2019)

Izvor: Autori, prilagođeno prema Basketball Insiders (2016) i Reprezentacija.rs (2019)

Očigledno je da navedeni primeri nisu usamljeni u svetu sporta, pogotovo kod onih sportova u kojima cirkulišu velike količine novca.

Priče o bankrotstvu košarkaša se uglavnom odnose na penzionisane igrače, dok je slučaj sa mlađim igračima drugačiji. Razlog tome je činjenica da je NBA liga preuzela na sebe društveno odgovorne aktivnosti poput „NBA’s Rookie Transition Program“, koji omogućava obuku mladih igrača i podizanje njihove spremnosti da se suoče sa svim izazovima koje nosi život NBA košarkaša. Sprovodi se obuka koja podrazumeva finansijsko odgovorno ponašanje igrača, odnosno, pametno korišćenje novčanih sredstava stečenih

na osnovu ugovora sa NBA ekipom. Obuka podrazumeva niz prezentacija, panel diskusija i interaktivnih radionica, sa sadašnjim i bivšim NBA igračima, kao i stručnjacima iz različitih oblasti (USA Today, 2017).

Dodatno, udruženje NBA igrača je uspostavilo partnerski odnos sa *Personal Capital*, firmom za online finansijsko savetovanje, koja je ponudila NBA igračima besplatno korišćenje svoje aplikacije. Aplikacija poseduje opcije putem kojih se igrači u realnom vremenu mogu povezati sa svojim finansijskim savetnikom, razrešiti sve nedoumice koje imaju, ali istovremeno mogu pratiti svoju potrošnju i investicije. U praktičnom smislu, primena ove aplikacije je vrlo korisna, jer omogućava da igrači vizuelno steknu uvid u količinu novca koju zarađuju, pošto njihov nivo svesti u vreme aktivne igračke karijere nije na dovoljno visokom nivou da sagleda sve moguće negativne posledice donošenja odluka koje se mogu odraziti na post igračku fazu života (Basketball Insiders, 2016).

6. ZAKLJUČAK

Završetak aktivne sportske karijere je veoma kompleksan proces na koji utiču različiti faktori. Brojni autori su se bavili izučavanjem uspostavljanja balansa između takmičarskog života sportiste i organizacije njihovih života nakon završetka profesionalne sportske karijere (Alfermann, Stambulova & Zemaityte, 2004; Siekańska & Blecharz, 2019). Očuvanje sopstvenog identiteta i samopoštovanja po završetku sportske karijere predstavlja poseban vid izazova sa kojima se suočava svaki sportista. U tom smislu, upravljanje karijerom i profesionalno savetovanje sportista naročito dobija na značaju kako bi se predupredili negativni efekti potencijalno pogrešnih odluka koje sportisti donose tokom profesionalnog bavljenja sportom.

Neadekvatna priprema za dalju karijeru, nakon aktivne sportske karijere, može predstavljati veoma traumatičnu fazu, sa širokim spektrom socioloških i psihofizičkih posledica po pojedinca. Zato je od ključnog značaja da profesionalni sportisti koji završavaju aktivnu sportsku karijeru imaju jasno razrađen plan i sistematski pristup organizaciji budućih životnih aktivnosti. To između ostalog podrazumeva i posedovanje adekvatnog nivoa obrazovanja, odnosno znanja i veština koje će im omogućiti da postanu deo društvene zajednice i dokažu da poseduju i druge sposobnosti. Proces tranzicije i prilagođavanja na život posle sportske karijere nije lak i često zahteva pomoć od strane stručnih savetnika, koji su dobro upoznati sa svim izazovima i problemima sa kojima se suočavaju bivši aktivni sportisti. Nivo šoka i stresa koji sa sobom nosi završetak profesionalne karijere sportista i značajan zaokret ka novoj životnoj fazi zahteva posebnu pažnju i brigu ne samo ljudi iz sveta sporta već i uključivanje države i multidisciplinarnih nauka (sociologa, psihologa, zdravstvenih radnika, finansijskih savetnika)

koje ovu pojavu treba da objasne i na taj način pruže značajnu pomoć sportistima koji završavaju svoju karijeru.

U ovom radu je ukazano na značaj određenih aspekata upravljanja karijerom sportista nakon prestanka aktivnog bavljenja profesionalnim sportom i potrebu preventivnog edukativnog delovanja na proces donošenja odluka sportista tokom trajanja aktivne karijere. U radu je istovremeno, kroz određene primere iz prakse, ukazano kako pogrešne odluke donete tokom trajanja aktivne karijere pojedinih sportista mogu imati izrazito negativne efekte po njihovu budućnost nakon prestanka profesionalnog bavljenja sportom. Neophodnost uspostavljanja socijalnog dijaloga i aktivno učešće države i državnih organa po ovom pitanju, zajedno sa visokim stepenom lične odgovornosti samih sportista, predstavljaju put ka zdravijem i efikasnijem funkcionisanju društva u kojem će se pojedinac osećati kao značajan i uspešan član šire društvene zajednice.

REFERENCE

1. Alfermann, D., 2000. Causes and consequences of sport career termination. In D. Lavallee, & P. Wylleman (Eds.), *Career transitions in sport: International perspectives* (pp.45-58). Morgantown, WV: Fitness Information Technology.
2. Alfermann, D., Stambulova, N. and Zemaityte, A., 2004. Reactions to sport career termination: a cross-national comparison of German, Lithuanian, and Russian athletes. *Psychology of Sport and Exercise*, 5, pp.61-75.
3. Baillie, P.H.F. and Danish S. J., 1992. Understanding the Career Transition of Athletes. *The Sport Psychologist*, 6, pp.77-98.
4. Basketball Insiders, 2016. *NBA Helping Young Players Save Money*. [online] Raspoloživo na: <<http://www.basketballinsiders.com/nba-am-fixing-player-spending/>> [Pristupljeno 16.03.2019]
5. Blann, W. and Zaichkowsky, L., 1986. *Careerlife transition needs of National Hockey League Players*. Report prepared for the National Hockey League Players Association.
6. Bronfenbrenner, U., 1979. *The ecology of human development*. Cambridge, Mass: Harvard University Press.
7. Clutchpoints, 2019. *Derrick Rose: A tragic injury history toppled a promising career*. [online] Raspoloživo na: <<https://clutchpoints.com/derrick-rose-a-tragic-injury-history-toppled-a-promising-career/>> [Pristupljeno 13.11.2019]
8. Cumps, E., Verhagen, E. and Meeusen, R., 2007. Prospective epidemiological study of basketball injuries during one competitive season: Ankle sprains and overuse knee injuries. *Journal of Sports Science and Medicine*, 6(2), pp.204-211.

9. Danish, S.J., Petitpas, A.J. and Hale, B.D., 1990. Sport as a context for developing competence. In T. Gullota, G. Adams, & R. Monteymar (Eds.), *Adolescent development: Interpersonal competence* (pp. 169-194). Elmsford, NY: Plenum.
10. Emrich, E., Altmeyer, L. and Papathanassiou, V., 1994. Career counseling in an Olympic center—a German experience. In D. Hackfort (Ed.), *Psycho-social issues and interventions in elite sport* (pp. 199–235). Frankfurt: Lang.
11. ESPN, 2012. *Blazers waive center Greg Oden*. [online] Raspoloživo na: <https://www.espn.com/nba/story/_/id/7692811/portland-trail-blazers-waive-former-no-1-overall-pick-greg-oden> [Pristupljeno 13.11.2019]
12. Grygorowicz, M., Michalowska, M., Jurga, P., Piontek, T., Jakubowska, H. and Kotwicki, T., 2019. Thirty Percent of Female Footballers Terminate Their Careers Due to Injury – A Retrospective Study Among Former Polish Players. *Journal of sport rehabilitation*, 28(2), pp.109-114.
13. Hanin, Y. L., 2000. Individual zones of optimal functioning (IZOF) model: emotion-performance relationships in sport. In Y. L. Hanin (Ed.), *Emotions in sport* (pp. 65–89). Champaign, IL: Human Kinetics.
14. Jamaica Observer, 2013. *Gov't announces health, pension plan for athletes*. [online] Raspoloživo na: <http://www.jamaicaobserver.com/news/Gov-t-announces-health--pension-plan-for-athletes_14782688> [Pristupljeno 13.11.2019]
15. LawInSport, 2013. *Resting players and squad rotation: comparing English football and the NBA*. [online] Raspoloživo na: <<https://www.lawinsport.com/topics/item/resting-players-and-squad-rotation-comparing-english-football-and-the-nba>> [Pristupljeno 13.11.2019]
16. Los Angeles Times, 1993. *Without „Anything Else to Prove“, Jordan Retires: The Bulls' star says the sense of motivation is gone. But he doesn't rule out a return to the NBA*. [online] Raspoloživo na: <http://articles.latimes.com/1993-10-07/news/mn-43272_1_michael-jordan> [Pristupljeno 16.03.2019]
17. Lotysz, G. J. and Short, S. E., 2004. „What Ever Happend To..“ The Effects of Career Termination from the National Football League. *Athletic Insight*, 6(3), pp.47-66.
18. Milanović, M., 2015. *Povrede i prevencija povreda košarkaša od 16 do 18 godina*. završni rad. Fakultet sporta i fizičkog vaspitanja, Univerzitet u Beogradu.
19. Ministarstvo omladine i sporta, 2016. *Uredba o nacionalnim sportskim priznanjima i novčanim nagradama*. [doc] Raspoloživo na:

- <<https://www.mos.gov.rs/public/ck/uploads/files/Pravilnici>>
[Pristupljeno 16.03.2019]
20. Ministarstvo omladine i sporta, 2019. *Informator o radu*. [doc] Raspoloživo na: <<https://www.mos.gov.rs/informator-o-radu>> [Pristupljeno 16.03.2019]
21. Moesch, K., Mayer, C. and Eble, A-M., 2012. Reasons for Career Termination in Danish Elite Athletes: Investigating Gender Differences and the Time-point as Potential Correlates. *Sport Science Review*, XXI (5-6), pp.49-68.
22. Ramos, J., Lopez de Subijana, C., Barriopedro, M. and Muniesa, C., 2017. Events of athletic career: a comparison between career paths. *Journal of Sport Psychology*, 26(4), pp.115-120.
23. Reprezentacija.rs, 2019. *Reprezentativci - Ćurčić Saša*. [online] Raspoloživo na: <<http://www.reprezentacija.rs/curcic-sasa/>> [Pristupljeno 13.11.2019]
24. Rosenberg, E., 1981. Gerontological theory and athletic retirement. In S.L. Greendorfer & A. Yiannakis (Eds.), *Sociology of sport: Diverse perspectives* (pp. 118-126). West Point, NY: Leisure Press.
25. Roberts, C-M., Mullen, R., Evans, L. and Hall, R., 2014. An in-depth appraisal of career termination experiences in professional cricket. *Journal of Sports Sciences*, 33(9), pp.1-10.
26. Siekańska, M. and Blecharz, J., 2019. Psychological aspects of Olympic athletes' sport career termination and post-sport life. *Studies in Sport Humanities*, 23, pp.31-36.
27. Sports Illustrated, 2009. *How (and why) athletes go broke?* [online] Raspoloživo na: <<https://www.si.com/vault/2009/03/23/105789480/how-and-why-athletes-go-broke>> [Pristupljeno 14.03.2019]
28. Sun Sentinel, 2018. *Former Heat forward Jamal Mashburn becomes successful businessman in post-NBA life*. [online] Raspoloživo na: <<https://www.sun-sentinel.com/sports/miami-heat/fl-sp-heat-jamal-mashburn-business-20180628-story.html>> [Pristupljeno 16.03.2019]
29. Telegraf, 2016. *Imaju od 18 do 25 godina i oni su najmlađi penzioneri u Srbiji!* [online] Raspoloživo na: <<https://www.telegraf.rs/sport/2319516-imaju-od-18-do-25-godina-i-oni-su-najmladji-penzioneri-u-srbiji-foto>> [Pristupljeno 14.03.2019]
30. USA Today, 2017. *NBA transition program helps rookies avoid financial, social pitfalls*. [online] Raspoloživo na: <<https://www.usatoday.com/story/sports/nba/2017/08/15/nba-transition-program-helps-rookies-avoid-financial-social-pitfalls/565654001/>> [Pristupljeno 14.03.2019]
31. Webb, W. M., Nasco, S. A., Riley, S., & Headrick, B., 1998. Athlete identity and reactions to retirement from sports. *Journal of Sport Behavior*, 21, pp.338-362.

32. Wyatt Investment Research, 2013. *Five Reasons Professional Athletes Go Broke*. [online] Raspoloživo na: <<http://www.wyattresearch.com/article/five-reasons-professional-athletes-go-broke/>> [Pristupljeno 14.03.2019]
33. Young, J. A., Pearce, A., Kane, R. and Pain, M. D., 2006. Leaving the professional tennis circuit: Exploratory study of experiences and reactions from elite female athletes. *The British Journal of Sports Medicine*, 40, pp.477-483.

Rad je primljen: 12.09.2019.

Vraćen na korekciju: 07.11.2019.

Prihvaćen za objavljivanje: 21.11.2019.

Received: 12 August, 2019

Revised: 7 November, 2019

Accepted: 21 November, 2019